

Doğanın Süsleri

Cenk Durmuşkahya
cdkahya@hotmail.com

Karaciğerin Dostu Devedikeni

Yaz gelince insanların sığağa teslim olduğu gibi bitkiler de aşırı sıcaklara dayanamayıp sararır, kururlar. Baharın o yeşil rengi yerini buğday başaklarının sarı rengine bırakır. İşte bu sıcaklara karşı koyabilen nadir bitkilerden bir tanesi de deve dikeni.

Bitkilerin kurumasının nedeni, sıcakların artması sonucunda toprakta su miktarının azalması ve bu kuraklık yüzünden bitkilerin yaşayamaz hale gelişi. Bu tür durumlarda çevremizde hep devedikeni gibi dikenli bitkiler görüyoruz. Acaba bu bir rastlantı mı? Cevabımız hayır. Çünkü yazın etrafımızda gördüğümüz bitkilerin dikenli olması, onların sıcaklara

karşı koymasını sağlayan bir savunma mekanizması. Birçok bitki aşırı sıcaklarda artan terlemeyi azaltabilmek için yapraklarının büyük bir kısmını diken şekline dönüştürerek su kaybını azaltmaya çalışıyor. Bu nedenle de yazın gördüğümüz çiçeklerin birçoğu dikenli oluyor. Bu bitkiler yapraklarını sertleştirip diken şekline sokarak hem topraktan aldıkları az miktardaki suyun terleme yoluyla kaybedilmesini azaltıyorlar, hem de bünyelerinde az miktarda su bulunduğu için vücutlarına sert bir yapı kazandırarak dik durmayı başarabiliyorlar.

Ancak bitkilerde diken oluşumunun nedeni sadece su kaybını önlemekle sınırlı değil. Bir diğer önemli neden, savunma. Bazı bitkiler sahip oldukları besleyici maddeler nedeniyle, kurtlar, böcekler, kuşlar ve diğer büyük hayvanlar için önemli besin kaynağıdır. Sahip oldukları dikenlerse hayvanların kendilerine yaklaşmalarını önler.

Akkız, deve kengeri, meryemana dikenli, şevketül meryem olarak da bilinen devedikeninin çok dikenli bir bitki olmasının nedeni, hem su kaybını önlemek hem de lezzetli gövdesini düşmanlardan korumak. Bilimsel adı *Silybum marianum* olan devedikeni, birleşikgiller ya da papatyağiller (Compositae) ailesinden olup, enginar ve marulun yakın akrabası. 1 metreye kadar büyüyen devedikeninin gövdesi köşeli ve seyrek tüylerle kaplı. Bir veya iki yıl yaşayabilen bu bitkilerin yaprakları, soluk yeşil renkli, beyaz damarlı ve dikenli. Devedikeninin 5-10 cm. boyunda olan çiçekleri temmuz-ağustos aylarında açıyor ve genellikle pembemsi-mor oluyor. Çiçek başlığının içinde yer alan çok sayıda tohumla rıya paraşüte benzer tüylere sahip. Devedikeni tohumlarında görülen bu ilginç yapı, onların rüzgarlarla uçarak uzak mesafelere dağılmasını sağlıyor. Anavatanı Akdeniz bölgesi olan devedikeni, bol güneş alan sıcak ve kurak bölgeleri tercih

Silybum

Silybum marianum

ediyor. Ülkemizde Akdeniz, Ege ve Karadeniz'de yaygın bir şekilde görülen bu bitki, dünya genelindeyse Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da yetişiyor.

Devedikeni özellikle Avrupa kıtasında yaklaşık iki bin yıldan beri kullanılıyor. Eski Yunan ve Roma döneminde en fazla tanınan bitkilerden olan devedikeni, o yıllardan beri özellikle karaciğer rahatsızlıklarında kullanılıyor. İlkçağın ünlü botanik bilimcisi Dioskorides devedikeni tohumlarının insanı sarhoşlaştırdığını, yılan ısırıklarına iyi geldiğini ve ayrıca hidrofobi yani su korkusunu tedavi ettiğini söylüyor. Ortaçağda yaşamış olan Gerard adlı bitkibilimci de devedikeni kökünün melankoli ve melankoli nedeniyle ortaya çıkan diğer hastalıkların tedavisinde kullanılacak en iyi ilaç olduğunu ifade ediyor.

Silybum

Günümüze gelince, devedikeni mantar zehirlenmelerinde kullanılan etkili panzehirlerden birisi. Özellikle öldürücü özelliğe sahip ve Amanita adı verilen mantar türünün yol açtığı zehirlenmelerde kullanılan devedikeni, hastaya zehirlenmeden hemen sonra verildiğinde zehirin tüm etkisini bloke ederek, vücuda zarar vermesini tümüyle engelliyor. İlk 24 saatte verildiğindeyse zehirin etkisini önemli derecede azaltıp karaciğeri koruyarak hastanın yaşamını yitirmesine engel oluyor.

Devedikeninin içeriğinde, yağ, nişasta, acı maddeler ve flavono-lignan adı verilen özel bileşikler bulunuyor. Silibin, silidianin ve sillikristin olarak bilinen bu bileşiklerin tümüne silymarin adı veriliyor. Günümüzde yapılan bilimsel çalışmalara göre silymarin karaciğer üzerinde çok etkili bir madde. En önemli antioksidan maddeler olarak bilinen C ve E vitaminlerinden çok daha kuvvetli olan silymarin, karaciğerde protein sentezini artırarak hücrelerin daha çabuk yenilenmesini sağlıyor. Silymarinin bir özelliği de, karaciğer hücrelerini kuşatarak bu hücreleri virüslere, alkole ve diğer ilaçlardan gelecek olan toksinlere karşı koruması.

Suda çözünmeyen silymarin bileşiği, devedikeninin en çok meyvesinde ve az da olsa tohum ve yapraklarında bulunuyor. Devedikeni ülkemizde halk hekimliğinde idrar artırıcı, ateş düşürücü, romatizma ağrılarını azaltıcı ve hamile bayanlarda süt artırıcı olarak kullanılıyor. Son yıllarda yapılan laboratuvar çalışmalarında cilt kanseri ve sedef hastalığı üzerinde de etkili olduğu saptanan devedikeni, Avrupa ve ABD'de özellikle fazla alkol tüketen kişilerin karaciğerlerini koruması için doğal ilaç olarak tavsiye ediliyor. Eğer tatmak isterseniz devedikenini tazeleyen çiğ olarak salata şeklinde yiyebilir ya da çiçek açmadan toplayacağımız çanak şeklindeki başçıklarını suda haşlayarak yemek yapabilirsiniz.